

10. Інструкція «Щодо заповнення державного статистичного спостереження» за формою № 1-житлфонд (річна) «Житловий фонд», затв. Наказом Держкомстату України від 30.04.2004р. № 257.
11. Класифікація житла – СОЦІАЛЬНЕ ЖИТЛО // http://ukr-ba.com.ua/docum_id.php?m=3&id=32 (33, 34)
12. Наказ Держбуду України «Про затвердження Єдиного класифікатора житлових будинків залежно від якості житла та наявного інженерного обладнання» від 30.09.1998р. № 215.
13. Организация управления коммунальным хозяйством крупного города /А.С. Садыков, В.А. Смирнов, В.А. Минасян. – М.: Стройиздат, 1987. – 176 с.
14. Основні принципи нормування та стандартизації житла у країнах світу/ Г.В. Літошенко // <http://architecture.pochta.ru/stat1.html.i>
15. СНиП 2.08-89* Жилые здания, утв. Постановлением Госстроя СССР от 16.05.1989г. № 78.
16. Статистичний щорічник Кіровоградської області за 2007 рік / за ред. Дівель Л.Б. – Кіровоград: ТОВ «Поліграф-сервіс», 2008. – 514 с.
17. Титяев В.И., Кислощев А.Г. Организация управления и планирования жилищно-коммунального хозяйства. – Харьков: Вища школа, 1980. – 120 с.

Стаття посвячена дослідженню класифікацій жилищного фонду, діючих в Україні. Систематизовані класифікаційні ознаки жилищного фонду і визначено ефективність їх застосування для різних цілей управління. Встановлено основні вимоги до групування об'єктів жилищного фонду в інформаційних системах підприємств-балансодержателів.

The article is dedicated to research of classifications of the available housing in Ukraine. Classification attributes of an available housing are systematized and efficiency of their application for the different purposes of management is determined. The basic requirements to grouping of objects of an available housing in information systems of the housing holding enterprises are established.

УДК 519.22:336.71

О.С. Доценко, доц., канд. екон. наук, О.Г. Кравченко, старший викладач
Севастопольський національний технічний університет

Способи оцінювання надійності банківської діяльності

Запропоновано методи оцінювання надійності комерційних банків, що дозволяє створювати умови для формування сталої банківської системи в Україні.

комерційні банки, рейтинг, комплексне оцінювання, банківська система, ризик, політики, кластер

У сучасних умовах економічної та соціально-політичної нестабільності в Україні дедалі більшої актуальності набуває проблема вибору найбільш надійного банку. Надійність і стійкість усієї банківської системи залежить від надійності кожної банківської установи. Критеріями стійкості банку в умовах загальноекономічних і соціальних потрясінь є: стабільність банку з погляду на показники його основної діяльності (у тому числі прибутки, активи, капітал тощо); ефективність роботи банку; імідж банку; ринкова конкурентоспроможність банку; виконання банком нормативних показників і вимог, встановлюваних Національним банком; стабільно висока якість задоволення банком потреб клієнтів у послугах і капіталі. Все це характеризує банк як надійну установу, тобто таку, яка є достатньо стійкою до змін на фінансовому ринку. Аби оцінити фінансовий стан (рейтинг) конкретного банку в банківській системі з погляду на стійкість, необхідно порівняти показники надійності цього банку з показниками надійності інших банків системи. Для розв'язання такої задачі необхідно

володіти всім обсягом даних про систему існуючих банків, що досить складно зробити в умовах конфіденційності певної інформації.

В отриманні рейтингової оцінки зацікавлено декілька груп учасників фінансового ринку: клієнти банків – юридичні та фізичні особи; органи банківського нагляду. Зацікавленість банків полягає в отриманні додаткової інформації, що дозволяє визначати фінансове становище банків-контрагентів, встановлювати ліміти при міжбанківському кредитуванні в межах однієї або близьких рейтингових груп, оцінювати результати своєї діяльності і визначати стратегію розвитку. Клієнтів банку (власників різноманітних рахунків, депозитів, вкладів) цікавлять умови розміщення коштів, надійність їх повернення і своєчасна виплата відсотків. Спеціалістам органів банківського нагляду рейтинги дозволяють отримувати додаткові відомості як про становище конкретного банку всередині банківської системи, так і про динаміку і напрями розвитку системи загалом.

Рейтинги є найбільш доцільним інструментом оцінювання такого важливого для банківської діяльності явища як ризик, тобто загроза втрати банком частини його ресурсів, недоотримання банком доходів або здійснення додаткових витрат у результаті проведення фінансових операцій. Найчастіше значення рейтингових оцінок банків використовується як своєрідний «світлофор» при ухваленні економічного рішення – певному значенню рейтингу як правило відповідатиме конкретна дія: видача кредиту, збільшення або зменшення процентної ставки тощо.

Беручи до уваги всі фактори впливу на кредитну установу як на важливий суб'єкт економіки, можна зробити висновок, що в підтриманні надійності банку зацікавлений не лише він сам, а й банківська система країни загалом. Процес регулювання знаходиться в центрі управлінської діяльності центральних банків фактично всіх розвинутих країн. Тому надання рейтингів надійності вітчизняних банківських установ значною мірою сприяє інформаційній прозорості банківської системи.

На сьогоднішній день проблемою оцінювання надійності комерційних установ (визначення місцезнаходження або позиції банку в сукупності інших банків) займаються багато економістів. В основу цієї думки покладено уявлення про рангові коефіцієнти кореляції, докладно розглянуті на початку ХХ ст. К.Спірменом і М.Кенделом [1, С.245]. Так, А.В.Суворов, А.С.Незнамова, О.Б.Нестеренко підкреслюють, що оцінка надійності банку може бути результатом комплексного аналізу банківської системи загалом [2, 3, 4]. В.Вітлинський і О.Пернарівський визначають головну умову рейтингу – зорієнтувати усіх потенційних користувачів у ситуації, що склалася в системі комерційних банків [5]. О.Лаврушин і Ю.Агапов, підсумовуючи результати спостережень і аналізуючи діяльність банківських установ, стверджують, що задача визначення рейтингу полягає не в тому, аби розставити банки у шеренгу «за зростом», а в об'єктивному оцінюванні стану як великого, так і малого банку [6]. Багато хто з вітчизняних науковців, зокрема, В.А.Ющенко, В.К.Галицин, И.В.Бушуєва, Т.В.Осипенко й інші, у своїх роботах вирішують проблему мінімізації банківських ризиків [7]. Вони використовують методи оцінювання ризиків (метод експертних оцінок, аналітичний, статистичний, комплексний). Крім того, спеціалістами розроблено велику кількість рейтингових методик, основаних на елементарних і аналітичних статистичних прийомах при розрахунку оціночних показників фінансового стану банку.

Проте у зв'язку зі специфікою (частою непередбаченістю і нестабільністю) сучасної ринкової економіки не існує методик, які повністю гарантують відбір найбільш надійних і ефективних банків. До того ж, більшість суб'єктів фінансового ринку не мають можливості користуватися закритою інформацією установ

банківського нагляду. Втім чимала кількість рейтингів, що відкрито публікуються, не претендує на характеристику надійності фінансового стану банку, оскільки ці рейтинги зазвичай або оцінюють окремі показники діяльності банків (наприклад, величину активів банку, величину банківського капіталу, величину вкладів населення тощо), або взагалі оперують нефінансовими показниками (кількість публікацій про банк у пресі й інші характеристики, пов'язані з іміджем банку). Через надзвичайну простоту складання подібних рейтингів претензії до їхньої якості можуть виникнути тільки у зв'язку з неакуратним і неповним підбором інформації. Тому необхідно використовувати такі рейтинги банків або типологій груп банків, які ґрунтуються на офіційній звітності і побудовані на основі статистичного аналізу. Використання статистичного інструментарію, зокрема, відносних величин, багатомірних угруповань, характеристик динамічних рядів, факторних моделей, порівнянь і тому подібного дозволяє на науковій основі оперативно оцінити діяльність комерційного банку і надати достовірні висновки щодо рівня його надійності і ефективності. Це стає можливим лише при створенні власної методики оцінювання надійності фінансової установи.

Метою статті є вдосконалення методів оцінювання банківської діяльності на основі відкритої та доступної інформації. Для цього було сформовано, розраховано і порівняно з нормативними шість показників надійності кожного банку з досліджуваної сукупності. Далі було складено типологію груп банків з використанням модифікованого кластерного аналізу. Сутність цього методу полягає у представленні параметрів діяльності кожного банку у вигляді окремих векторів у n-мірному просторі та визначенні взаємних напрямків цих векторів.

Для оцінювання політики комерційних банків з погляду на їхню здатність зберігати на заданому рівні свої суттєві риси протягом фіксованого проміжку часу і за певних умов запропоновано розраховувати шість величин, що оптимально характеризують надійність кожної кредитно-фінансової установи (табл. 1).

Таблиця 1 – Інформаційно-статистичні характеристики надійності банку

Характеристика	Формула для розрахунку		Норматив характеристики
	Чисельник	Знаменник	
K1	-	-	Понад 2500 – найбільш великі банки Від 1300 до 2500 – великі. Від 400 до 1300 – середні банки Нижче 400 – дрібні банки. (за даними класифікації НБУ на 2004 р.)
K2	Власний капітал	Статутний капітал	Не менше 1,25
K3	Власний капітал	Зобов'язання банку	Не менше 0,04
K4	Високоліквідні активи	Зобов'язання банку	Не менше 0,15
K5	Активи	Кредити юридичним і фізичним особам	Не менше 1,25
K6	Фінансовий результат	Активи	Менше 0 – банк працює зі збитками. Від 0 до 0,0075 – низька рентабельність. Від 0,0075 до 0,015 – достатня рентабельність.

Дані для розрахунків завжди відкрито публікуються на офіційних сайтах АУБ і НБУ [8, 9]. Оцінювання надійності 71 комерційних банків України проводилося станом на 1 квартал 2004 р., 1 квартал 2005 р., 1 квартал 2006 р. (табл. 2). Цей проміжок часу є найбільш цікавим при дослідженні банківської діяльності, оскільки він характеризується кризою в банківській сфері, пов'язаною з політичними баталіями в країні в 2004 р., і поступовим виходом з неї.

Таблиця 2 – Оцінювання надійності банків

Ненадійні показники	Кількість банків		
	1 кв.2004 р.	1 кв.2005 р.	1 кв. 2006 р.
0 показників	12	18	10
1 показник	21	24	33
2 показники	22	19	17
3 показники	12	9	9
4 показники	3	1	2
5 показників	-	-	-
6 показників	-	-	-

За результатами аналізу було складено типологію груп банків, яка відрізняється від класичних рейтингів, оскільки тут немає однозначного присвоєння місця в сукупності певному банку (банк лише може належати до певної групи, що має свій порядковий номер, який і характеризує цей банк як стійку або нестійку фінансову установу (табл. 3).

У результаті проведеного дослідження стає очевидним величезний вплив зовнішніх факторів на принципи роботи банківських організацій. Встановлено відсутність чітких залежностей між політиками банків та їхньою надійністю протягом часу.

Таблиця 3 - Типологія груп банків України

Місце групи	Кількість ненадійних показників	Оцінка надійності
1	0 (рентабельність активів достатня)	помірно ризикова політика
2	0 (рентабельність активів висока)	
3	1	ризикова політика
4	2	
5	3	високоризикова політика

Наявність високих значень показників діяльності (таких як у банків-гігантів «Приватбанк», «Райффайзен Банк Аваль») не гарантує їхню абсолютну надійність («Приватбанк» не був надійним за К6 у першому кварталі 2004 р.; «Райффайзен Банк Аваль» не був надійним за К6 у першому кварталі 2005 р., у першому кварталі 2006 р., а також не був надійним за К6 і за К2 у першому кварталі 2004 р.). Натомість, банк може бути невеликим (розмір активів від 400 до 1300 млн. грн.), але постійно бути надійним за досліджуваними показниками (наприклад, «Сітібанк Україна», який в усіх трьох кварталах належав до надійних банків). З часом відбувається зростання кількості банків, ненадійних лише за одним показником (більшість з них за показником К6 – рентабельність активів). Це може бути пов'язано з консервативною позиковою та інвестиційною політикою, а також з високими операційними витратами комерційних банків. Зростання кількості банків, ненадійних за одним показником, пояснюється тим, що протягом часу банківські установи нарощують свої активи, що дозволяє їм з дрібніших переходити до середніх і великих (за класифікацією НБУ). А це, в свою чергу, підвищує надійність банків за величиною активів.

Банки, що мають три і більше досліджуваних показника, які перевищують критичні, належать до ненадійних банківських установ. З ненадійних банків 2005 р. вдалося вибратися банку «Діамант» (він став ненадійним лише за К2). З ненадійних банків 2004 р. вдалося вибратися банкам «Славутич» (К1, К6), «Капітал» (К1, К6), «Міжнародний комерційний банк» (К6), «Факторіал-банк» (К6), «Аркада» (К5). Утім наприкінці 2005 р. ненадійними стали банки «Трансбанк» (К1, К5, К6), «Реал-банк» (К1, К2, К6), «Прикарпаття» (К1, К5, К6), «Полікомбанк» (К1, К5, К6), «Східно-промисловий» (К1, К2, К5).

Комерційних банків, що були абсолютно надійними за досліджуваними характеристиками надійності, дуже небагато: 1 – у першому кварталі 2004 р., 9 – у першому кварталі 2005 р. і 6 – у першому кварталі 2006 р. Згідно з розрахованими значеннями, вони мали достатню рентабельність активів, а це свідчить, що діяльність банку є ефективною і він не вдається до дуже великого ризику. Але в інших випадках, коли рентабельність активів є високою, можливо, що банки вдаються до значно більшого ризику, пов'язаного з високими ставками доходу від активів, що уможливорює потенційно великі втрати (тобто ці банки також є достатньо надійними, але до них треба ставитися з більшою обережністю).

Повністю ненадійних банків за всіма шістьма досліджуваними показниками не виявлено. Крім цього, не виявлено банків, які були б ненадійними за показником КЗ – платоспроможність, що свідчить про здатність банків відповідати по своїх зобов'язаннях.

Досить рідко зустрічаються банки з коефіцієнтом поточної ліквідності К4, нижчим за критичне значення, що свідчить про здатність банків розплатитися по поточним зобов'язанням навіть за несприятливої кон'юнктури фінансових ринків. Так, з-серед банків, що були ненадійними за цим показником на перший квартал 2004 р. («Укрсиббанк», «Укрінбанк», «Укрпромбанк», «Міжнародний комерційний банк», «Енергобанк», «Морський»), до першого кварталу 2006 р. ненадійним залишився тільки «Укрпромбанк». Усі інші змінювали свою політику. З метою більш детального вивчення динаміки результатів діяльності банків України було запропоновано об'єднати банки в кластери на підставі міри схожості – кута нахилу φ між кортежами (векторною інтерпретацією зважених показників діяльності банківських установ) (табл. 4), яка визначає напрямом (близькість) політик досліджуваних банків за формулою:

$$\cos\varphi = \frac{M_{11}(\vec{x}^{(1)}, \vec{x}^{(2)})}{\sqrt{M_2(\vec{x}^{(1)}) \cdot M_2(\vec{x}^{(2)})}}, \quad (1)$$

де M_{11} і M_2 – змішані початкові моменти другого порядку (коваріаційні моменти),

$\cos \varphi$ – коефіцієнт коваріації,

φ – кут нахилу між показниками діяльності і-го банку і базисного «Райффайзен Банк Авалья» на 01.01.04, представленими у вигляді векторів $\vec{x}^{(1)}$ і $\vec{x}^{(2)}$.

Таблиця 4.- Ступінь статистичного зв'язку між кортежами

φ	$\cos \varphi$	Характер зв'язку	Політики банків
$ \varphi < 60^\circ$	$0,5 < \cos\varphi \leq 1$	сильна, пряма	близькі
$120^\circ < \varphi < 240^\circ$	$-1 \leq \cos\varphi < -0,5$	сильна, обернена	протилежні
$60^\circ \leq \varphi \leq 120^\circ$	$-0,5 \leq \cos\varphi \leq 0,5$	слаба	індиферентні

У нашому випадку всі банки досліджуваної сукупності характеризуються десятима показниками – скалярами: активами (X1), зобов'язаннями (X2), кредитно-інвестиційним портфелем (X3), кредитами юридичним (X4) і фізичним (X5) особам, власним капіталом (X6), статутним капіталом (X7), депозитами фізичних (X8) і юридичних (X9) осіб, фінансовим результатом (X10)).

На завершення зазначимо, що за результатами дослідження принципів діяльності банків України було складено таблицю, де відображено кількісні співвідношення між банками за групами і підгрупами, визначено склад надійних банків за кожним напрямком. Дані представлено в динаміці (табл. 5).

Висновки. Методологічні підходи до аналізу діяльності банків значною мірою ґрунтуються на застосуванні елементарних статистичних методів. Проте неточність цих розрахунків, яка часто приводить до неправильних прогнозних значень, помилкова оцінка роботи банків і, як наслідок, недостатня оцінка їхньої надійності і стійкості є проблемою як для самого банку, так і для його клієнтів. Проведене дослідження показало, що використання сучасних методів комплексного аналізу принципів роботи банків дає більшу кількість об'єктивної і точної інформації про стан досліджуваного явища. Запропоновані способи оцінювання банківської діяльності ґрунтуються тільки на інформації, що є відкритою і доступною як для самих банків, так і для клієнтів, що активно працюють з банківськими структурами. Це дозволяє не лише достовірно оцінювати стійкість кредитно-фінансової установи в умовах постійних змін економічної і соціально-політичної ситуації в країні, а й отримувати оперативну інформацію про принципи роботи банків.

Таблиця 5 - Динаміка результатів діяльності банків України

Період		01.01.04		01.01.05		01.12.05	
Політика банків (відносно до «Райффайзен Банк Авалю» на 01.01.04)		Кількість банків		Кількість банків		Кількість банків	
		Усього	Частка надійних, %	Усього	Частка надійних, %	Усього	Частка надійних, %
близька		26	26,9	30	40,0	29	17,2
індиферентна		5	80,0	2	100,0	1	100,0
протилежна		40	2,5	39	7,7	41	9,8
Активи (млн.грн)	понад 2500	9	11,1	9	22,2	15	13,3
	від 1300 до 2500	5	40,0	12	50,0	14	21,4
	від 400 до 1300	24	37,5	19	42,0	21	23,8
	менше 400	33	-	31	-	21	-

Список літератури

1. Ефимова М.Р. общая теория статистики: Учебник. Изд.2-е, испр. и доп. – М.:ИНФРА – М, 2000. – 416 с.
2. Суворов А.В. Сравнительный анализ показателей и рейтинги коммерческих банков // Финансы и кредит. – 2000. – №10 (70). – С.32-35.
3. Незнамова А.С. Статистико-економічний аналіз рейтингових систем комерційних банків: Дис. канд. екон. наук: 08.03.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2003. –192с.
4. Нестеренко О.Б. Надежность коммерческого банка и факторы, ее определяющие // Деньги и кредит. – 2001. – №10. – С.38-40.
5. Вітлінський В., Пернарівський О. Определение рейтинга банка внутри выборки // Вестник НБУ. – 1999. – №2. – С. 61-62.
6. Лаврушин О., Агапов Ю. Благополучный баланс банка не гарантирует его надежность // Финансовые известия. – Г., 1993. – №27. – С. 4-7.
7. Ющенко В., Міщенко В. Управління валютними ризиками. – К.: Знання, 1998. – 444 с.
8. Национальный банк Украины. – Режим доступа: [http:// www.bank.gov.ua / Statist / index.htm](http://www.bank.gov.ua/Statist/index.htm), 04.01.08.
9. Официальный сайт Ассоциации Украинских банков – Режим доступа [http:// www.aub.com.ua / home / portal / default.asp](http://www.aub.com.ua/home/portal/default.asp) Monday, 16 May 2008 15.10.00.

Предлагаются методы оценивания надежности коммерческих банков, что позволяет создавать условия для формирования устойчивой банковской системы в Украине.

Methods are proposed to evaluate reliability of commercial banks, which allows to set up conditions for building up stable banking system in Ukraine.